

VLADA CRNE GORE
MINISTARSTVO TURIZMA I ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

***PROGRAM INTEGRALNOG UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM CRNE GORE -
CAMP MONTENEGRO***

I Integralno upravljanje obalnim područjima- regionalni i evropski okvir

Obalna područja širom svijeta, a posebno u regionu Sredozemlja, izložena su brojnim pritiscima koji često prijete da ugroze jedinstveni ekosistem obalnog područja, posebno njegov pritiscima najpodložniji dio koji je smješten uz liniju razdvajanja kopna i mora. U okviru aktivnosti Centra za regionalne aktivnosti programa prioritetnih akcija -PAP/RAC iz Splita koji djeluje u okviru Mediteranskog akcionog plana-UNEP/MAP, u dužem vremenskom periodu prate se promjene u obalnim područjima Sredozemlja i pokušavaju se uspostaviti instrumenti kojim se omogućava održivi razvoj priobalnih područja uz poštovanje principa održivosti i primjenu ekosistemskog pristupa. Integralno upravljanje obalnim područjem je prihvaćeno kao najefikasnije sredstvo u borbi za zaštitu životne sredine obalnih područja kako na nivou Evropske Unije, tako i na globalnom planu.

Na nivou EU, 2002. godine donijete su Preporuke za integralno upravljanje obalnim područjima i Strategija o moru, a nedavno je usvojena i EU Direktiva o Strategiji o moru, kao pravno obavezujući instrument za države članice, ali i za države koje se nalaze u procesu pridruživanja EU kroz uskladjivanje nacionalnog zakonodavstva sa zahtjevima i standardima EU. Obaveza uskladjivanja nacionalnog zakonodavnog okvira sa ovom direktivom definisana je Nacionalnim programom integracija Crne Gore u EU.

Na nivou Mediterana PAP/RAC je donio Smjernice za integralno upravljanje obalnim područjima Mediterana 1995. godine. Mediteranska strategija održivog razvoja je prepoznala oblast integralnog upravljanja obalnim područjima kao prioritetnu oblast za djelovanje.

Obaveza sprovođenja CAMP programa u Crnoj Gori definisana je Akcionim planom Nacionalne strategije održivog razvoja, a istovremeno predstavlja obavezu po osnovu implementacije Konvencije o zaštiti morske sredine i priobalnog područja Sredozemlja-Barselonske konvencije i pratećih protokola čija je strana ugovornica i Crna Gora.

II Program integralnog upravljanja obalnim područjem –CAMP: metodologija, elementi, ciljevi

U strukturi Mediteranskog akcionog plana koji djeluje u okviru Programa za životnu sredinu Ujedinjenih Nacija, za realizaciju CAMP programa, koji se u regionu Sredozemlja sprovodi od 1989. godine, zadužen je Centar za regionalne aktivnosti programa prioritetnih akcija -PAP/RAC, dok nadzor nad sprovedenem vrši Koordinaciona jedinica UNEP/MAP-a.

CAMP ima za cilj da uz primjenu instrumenata integralnog upravljanja obalnim područjima omogući realizaciju praktičnih projekata kojim se unaprjeđuje sistem upravljanja obalnim područjima.

Ciljevi programa CAMP su:

- Razvijanje strategija i postupaka za održivi razvoj obalnih područja;
- Identifikacija i primjena relevantnih metodologija i instrumenata;
- Doprinos izgradnji kapaciteta na lokalnom, nacionalnom i regionalnom nivou;
- Izmjena ostvarenih iskustava u širem regionalnom kontekstu.

Pojedinači CAMP projekti se identifikuju i odobravaju primjenom specifičnih kriterijuma koje su usvojile strane ugovornice Barselonske konvencije. U širokom spektru ovih kriterijuma posebno je značajno ukazati na značaj pojedinih koji su relevantni u nacionalnom kontekstu, kao što su: postojanje političke volje za realizaciju programa, postojanje institucionalnih pretpostavki, mogućnost integrisanja rezultata programa u politike na nacionalnom i lokalnim nivoima, replikabilnost, itd.

Tokom realizacije CAMP programa, obavezna je izrada sljedećih dokumenata: studija izvodljivosti, ugovora o realizaciji projekta, početnog izvještaja, tehničke specifikacije pojedinačnih aktivnosti koje se realizuju u okviru programa, baza podataka za projekat i geografskog informacionog sistema, sistematske analize održivosti, programa participatornog učešća relevantnih subjekata, finalnog izvještaja o pojedinačnim aktivnostima, finalnog objedinjenog izvještaja, predloga za nastavak sprovođenja CAMP aktivnosti i predloga investicionog portfolija, kao i izvještaja sa prezentacije rezultata CAMP programa na konferenciji i na sastanku na nivou Vlade.

Program CAMP je multidisciplinarnog karaktera i orjentisan je na: lokalni, nacionalni, regionalni i širi međunarodni nivo.

Faze u realizaciji CAMP programa su : pokretanje (do jedne godine), izrada (do pola godine), implementacija (do dvije i po godine) i nastavak pratećih aktivnosti (post faza uključuje dvogodišnji program monitoringa, evaluacije i izvještavanja o ostvarenim rezultatima).

III Studija izvodljivosti za realizaciju CAMP Crna Gora

Realizacija CAMP-a Crna Gora je obaveza i logičan slijed aktivnosti nakon usvajanja Nacionalne strategije održivog razvoja Crne Gore (NSOR CG) u prvoj polovini 2007. godine, izrade Nacrta Nacionalne strategije za integralno upravljanje obalnim područjem Crne Gore (NS IUOP), donošenja Prostornog plana Crne Gore i Prostornog plana za područje posebne namjene Morsko dobro i potpisivanja Protokola o integralnom upravljanju obalnim područjem Sredozemlja (Protokol IUOP). S tim u vezi, ocijenjeno je da će realizacija CAMP-a Crna Gora doprinijeti implementaciji NS IUOP i Protokola IUOP, kao i uspješnoj primjeni ekosistemskog pristupa u upravljanju prirodnim resursima, što je od ključnog značaja za državu u kontekstu procesa pridruživanja EU.

Studija izvodljivosti za realizaciju CAMP Crna Gora je pripremljena u periodu decembar 2007 - maj 2008. godina. Izrada studije se sastojala od sljedećih koraka:

- Pregleda postojeće legislative, politika, planova i strategija;
- Analize institucionalnih aranžmana u pogledu upravljanja obalnim područjem;
- Pregleda tekućih inicijativa i projekata koji doprinose održivom razvoju obalnog područja Crne Gore;
- Prikupljanja mišljenja širokog kruga aktera;
- Identifikacije potreba i nedostataka u oblasti integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore;
- Predloga područja za realizaciju CAMP-a i predloga aktivnosti koje treba realizovati u okviru CAMP-a, uz viđenje dugoročne održivosti projekta.

Značaj CAMP-a Crna Gora je očigledan, posebno sa aspekta ublažavanja i efikasnog upravljanja rastućim pritiscima na prirodne resurse i životnu sredinu obalnog područja. Realizacija ovog programa je, takođe, od izuzetnog značaja obzirom da dinamika mjera koje se preduzimaju u tom kontekstu ne prati dinamiku rasta pritiska ekonomskog razvoja.

IV Predlog područja za realizaciju CAMP Crna Gora

Početna tačka u predlogu područja CAMP Crna Gora bila je definicija obalnog područja koja je data u Nacrtu NS IUOP: granica na moru je vanjska granica teritorijalnog mora, a granicu na kopnu čine administrativne granice primorskih opština prema kontinentu, izuzev prostora koji je obuhvaćen granicom Nacionalnog parka "Skadarsko jezero" u opštini Bar.

Na osnovu diskusija sa različitim akterima i njihovim viđenjima lokalnog i nacionalnog interesa u odnosu na zadatke Studije izvodljivosti, tri različita predloga su identifikovana za zonu plana upravljanja obalnim područjem (CAMP Crne Gore). To su:

1. Boka Kotorska sa opštinama Herceg Novi, Kotor i Tivat;
2. Opštine Bar i Ulcinj;
3. Čitav priobalni region.

I nacionalni i lokalni akteri ukazuju da bi najbolje bilo da se čitavo obalno područje uključi u CAMP Crna Gora, pa je tako, nakon razmatranja svih argumenata i tri predloga, čitavo obalno područje predloženo za implementaciju Programa integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore.

V Predlog aktivnosti za realizaciju u okviru CAMP-a Crna Gora

Sadržaj CAMP-a Crna Gora bio je predmet razgovora između Ministarstva turizma i zaštite životne sredine i PAP/ RAC-a u periodu prije početka izrade Studije izvodljivosti. Neke od oblasti koje su tokom ovih razgovora predložene kao moguće komponente

CAMP-a Crna Gora bile su: analiza postojećih dokumenata (planova, zakona, strategija i projekata) i institucija; predlog institucionalne strukture za koordinaciju/ upravljanje obalnim područjem; upravljanje vodnim resursima; tehnike i mehanizmi za ICZM; SEA za obalno područje; definisanje obalne linije iza koje nema gradnje; ekonomski instrumenti; i demonstracioni planovi na lokalnom nivou.

Ove ideje su bile polazna tačka za Studiju izvodljivosti u dijelu koji se odnosi na identifikaciju mogućih aktivnosti za sprovođenje u okviru CAMP-a Crna Gora. One su dalje razrađene na osnovu analize postojeće situacije u obalnom području i predloga koje su izložili akteri konsultovani u procesu pripreme Studije.

Kao rezultat ovog procesa, identifikovano je slijedećih šest prioriternih oblasti za CAMP Crna Gora:

- 1. Horizontalne aktivnosti;**
- 2. Institucionalna struktura i koordinacija za IUOP i primjena IUOP instrumenata;**
- 3. Uspostavljanje i upravljanje zaštićenim područjima;**
- 4. Monitoring i informacioni sistem;**
- 5. Izgradnja kapaciteta i podizanje svijesti; i**
- 6. Kontrola i smanjenje zagađenja.**

Procjena finansijskih sredstava koja će biti potrebna da se izvedu predložene aktivnosti je izložena u dijelu 4.2.2. Studije izvodljivosti.

1. Horizontalne aktivnosti

CAMP Crna Gora imaće određeni broj horizontalnih aktivnosti čiji će cilj biti da se osigura efikasna implementacija projekta, priprema projektne dokumentacije i izvještaja, koherentnost među različitim komponentama, analiza održivosti, učešće javnosti i podizanje svijesti, i slično. U okviru ove komponente, biće sprovedene dvije aktivnosti:

- a) Koordinacija projekta; i
- b) *Imagine* metodologija.

Horizontalne aktivnosti (kao što su participacija, izgradnja kapaciteta i podizanje svijesti) biće takođe sprovedene i kroz druge komponente CAMP-a.

Koordinacija i upravljanje projektom biće osigurane kroz generalne savjete i uputstva PAP/ RAC-a i Ministarstva turizma i zaštite životne sredine kao vodeće nacionalne agencije. Na operativnom nivou, CAMP Crna Gora biće koordiniran kroz jedinicu za implementaciju projekta i preko projektnog koordinatora (detalji o projektnoj koordinaciji i relevantnim aranžmanima su dati u dijelu 4.2.).

Metodologija *Imagine* za sistemsku i predviđajuću analizu održivosti razvijena je pod okriljem Regionalnog centra plavi plan-BP/ RAC-a i do sada je primijenjena kod određenog broja sprovedenih CAMP-ova. Ova metodologija uključuje set alatki i metoda kako bi se opisao, ispitao i procijenio nivo održivosti datog ekološkog i

socio-ekonomskog sistema u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, putem indikatora i kroz participativni proces.

Ono čime će ove aktivnosti rezultirati biće **operativna jedinica za implementaciju projekta, zaposleni koordinator projekta i održane *Imagine* radionice sa svojim ishodima (indikatora održivosti i drugo).**

2. Institucionalna struktura i koordinacija za IUOP i primjena IUOP instrumenata

Sve dosadašnje analize i strateška dokumenta naglašavaju da je institucionalno uređenje za upravljanje obalnim područjem nedjelotvorno i da koordinacija nije na zadovoljavajućem nivou. Takođe je prihvaćeno stanovište da postoje slabosti/ praznine u pravnom okviru za upravljanje obalnom zonom i da sprovođenje propisa predstavlja problem. Konsultacije sa društvenim akterima koje su sprovedene u toku pripreme Studije izvodljivosti potvrdile su da ove neadekvatnosti postoje i da otežavaju formulaciju i implementaciju adekvatnih odgovora za efikasno upravljanje izraženim razvojnim pritiscima na obali.

Ova komponenta CAMP-a Crna Gora je podijeljena u dvije pod-komponente:

- a. Institucionalna struktura i koordinacija; i**
- b. Primjena IUOP instrumenata.**

Specifični ciljevi pod-komponente a. (tačka 2.1. Studije izvodljivosti) su da se **podrže i olakšaju promjene postojećeg institucionalnog okvira i da se pomogne sa uspostavljanjem institucionalne strukture za integralno upravljanje obalnom zonom** u kojoj će biti zastupljeni svi akteri, a koja će ipak biti koherentna i djelotvorna.

Aktivnosti koje će se sprovesti u okviru ove CAMP pod-komponente su:

- a) Podrška osnivanju i radu foruma u kome će biti zastupljeni svi relevantni akteri, koji će imati savjetodavnu ulogu u formulaciji planova i politika u obalnoj zoni; i**
- b) Priprema modela za institucionalnu strukturu za upravljanje obalnom zonom (moguće kroz dalju razradu koordinacionih mehanizama u skladu sa rješenjima predviđenim NS IUOP, moguće kroz uspostavljanje nove ili restrukturiranje postojećih institucija) imajuću u vidu zahtjeve IUOP Protokola, a na osnovu primjera dobre prakse u integralnom upravljanju prirodnim resursima; ova aktivnost će takođe uključiti podršku za operacionalizaciju predložene institucionalne strukture.**

Rezultati ovih aktivnosti biće operativni forum za obalnu zonu i dogovoreni model institucionalne strukture sa definisanim odgovornostima i alociranim resursima. Predložena institucionalna struktura postaće operativna kroz

implementaciju ostalih CAMP aktivnosti i doprinijeće ostvarivanju opštih ciljeva Programa.

Specifični ciljevi **pod-komponente b.** (tačka 2.2 Studije izvodljivosti) su da se podrži **primjena IUOP instrumenata i pristupa kroz konkretne planske procese i analize u obalnom području,** razvijajući u isto vrijeme kapacitete i podižući svijest nacionalnih i lokalnih aktera vezano za integralno upravljanje.

Predložene aktivnosti za **pod-komponentu b** su:

- a) **Priprema IUOP plana;**
- b) **Definisanje plovnih puteva uzimajući u obzir druge namjene mora (uključujući i prirodna i iz drugih razloga zaštićena područja, nautički turizam);**
- c) **Podrška planskim procesima u obalnom području sprovođenjem procjene kapaciteta/ nosivosti životne sredine ili strateške procjene uticaja za odabrani projekat/ plan; i**
- d) **Analiza postojećih ekonomskih instrumenata i predlog novih koji bi mogli pomoći da se ostvare poboljšanja kod životne sredine u obalnom području.**

Priprema IUOP plana biće glavna aktivnost CAMP-a Crna Gora i sredstvo za praktičnu primjenu/ testiranje integralnih pristupa i novih institucionalnih i koordinacionih mehanizama. Plan će dalje operacionalizovati mjere i smjernice predviđene NS IUOP, sa generalnim ciljem da se izbalansiraju postojeći i budući pritisci i konflikti na način koji je održiv i dobar za životnu sredinu, a sve na osnovu izbora baziranih na solidnim informacijama.

Rezultati ove pod-komponente biće **IUOP plan, plan plovnih puteva, studija o mogućoj upotrebi ekonomskih instrumenata u obalnom području i procjena kapaciteta/ nosivosti ili strateška procjena uticaja za odabrani projekat/ program.**

3. Uspostavljanje i upravljanje zaštićenim područjima (sa posebnim naglaskom na zaštićena područja u moru)

Zaštićena područja u moru (MPA) trenutno ne postoje u Crnoj Gori. Njihovo uspostavljanje je planirano nacionalnim strategijama i kao vid implementacije Protokola o biodiverzitetu Barselonske konvencije.

Ciljevi ove komponente CAMP-a Crna Gora su da se finalizuje proces uspostavljanja prvih zaštićenih područja u moru u Crnoj Gori i da se pomogne poboljšanju upravljanja zaštićenim područjima na kopnu. Generalni cilj je da se pomogne očuvanju vrijedne biološke i ekosistemske raznovrsnosti crnogorske obale, a time i mediteranskim i globalnim procesima konzervacije biodiverziteta.

Konkretne aktivnosti koje će biti implementirane u okviru ove komponente CAMP-a su:

- a. **Na osnovu nalaza i preporuka iz ocjene/ studija izvodljivosti koje će biti pripremljene za Platamune, Katića ostrva i ostrvo Stari Ulcinj, biće sprovedeni koraci koji prethode proglašenju MPA, kakve su na primjer konsultacije sa društvenim akterima i priprema baznih analiza, promovisanje MPA i pojašnjavanje koristi od njih, itd; završni koraci biće zvanično proglašenje MPA i njihovo prepoznavanje u relevantnim planovima; i**
- b. **Priprema plana upravljanja za zaštićeno područje Tivatska Solila.**

Rezultati ove komponente biće socio-ekonomska analiza za uspostavljanje MPA, konsultativne radionice i plan upravljanja zaštićenim područjem Tivatska Solila (ili moguće mape mora u blizini MPA).

4. Monitoring i informacioni sistem

Postojeće informacije o stanju životne sredine u obalnoj zoni (iz redovnih monitoring programa, sezonskog praćenja kvaliteta vode na kupalištima i iz *ad hoc* analiza, istraživačkih projekata itd.) ne omogućavaju sveobuhvatnu ocjenu kvaliteta morske vode i obalnih/ morskih ekosistema niti pak uporedivost podataka i određivanje trendova. Vrijednost ovih podataka za donošenje odluka je zato dosta ograničena. U 2008. godini, Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine je preduzelo važan korak kako bi proširilo postojeći monitoring program u skladu sa MED POL metodologijom.

Imajući u vidu pokrenute aktivnosti vezane za monitoring mora i obalnog područja, cilj komponente CAMP-a Crna Gora koja se odnosi na monitoring i informacioni sistem je da se dalje ojača monitoring i postavi osnova za informacioni sistem za obalno područje, čime će se doprinijeti dugoročnijem cilju razvoja adekvatne informacione osnove za integralno upravljanje i održivi razvoj obalne zone.

Biće sprovedene sledeće aktivnosti:

- a) **Podrška daljem razvoju monitoring programa kako bi se on usaglasio sa MED POL i EEA zahtjevima, jačanjem ljudskih kapaciteta u monitoring institucijama (posebno u Institutu za biologiju mora i Hidrometeorološkom zavodu Crne Gore) kroz prenos znanja i obuku.**
- b) **Pripremiće se plan koji će dati pregled komponenti, odgovornosti i potrebnih resursa za razvoj integralnog informacionog sistema (čuvanje podataka, njihovo korišćenje za različite vrste analiza i izvještaja) za more i obalno područje. Plan će biti usmjeren na podatke o životnoj sredini, ali će biti napravljen tako da omogući povezivanje ovih podataka sa prostornim, socio-ekonomskim i ostalim podacima. Plan će identifikovati postojeće izvore informacija, nedostajuće podatke i načine za popunjavanje praznina.**

Posebna pažnja biće poklonjena mogućnostima primjene GIS-a. Podaci iz informacionog sistema biće dostupni svim zainteresovanim stranama i biće korišćeni za izvještavanje.

- c) Nastavljajući rad sa rezultatima primjene *Imagine* metodologije, biće identifikovan set od 3 – 5 indikatora održivosti prikladnih za crnogorsku obalnu zonu i biće osigurano njihovo redovno izračunvanje (kroz neophodne revizije i monitoring, odnosno sistem prikupljanja podataka i kroz dodjeljivanje odgovornosti za njihovo izvođenje).

Očekivani rezultati ovih aktivnosti uključuju održane obuke za osoblje monitoring institucija/ pružene savjete o daljem razvoju monitoring sistema i planove za razvoj informacionog sistema i indikatora održivog razvoja.

5. Izgradnja kapaciteta i podizanje svijesti

Kapacitet nacionalnih i posebno institucija na lokalnom nivou da implementiraju nove politike i sprovedu integralno planiranje i upravljanje je slab, pa je stoga veoma važno da se CAMP Crna Gora bavi ovim pitanjem. Pored toga, nivo svijesti o važnosti IUOP može se opisati kao nezadovoljavajući. Informacije o vrijednosti prirodnih resursa u obalnom području i o potrebi da se njima održivo upravlja ne komuniciraju se javnosti na organizovan način.

Glavni cilj CAMP aktivnosti predloženih u okviru ove komponente je da se povećaju kapaciteti različitih institucija da razumiju, primjenjuju i koriste različite IUOP instrumente za održivi razvoj, kao i da se podigne svijest o važnosti održivog upravljanja u obalnoj zoni, promoviše IUOP i protokol Barselonske konvencije koji se na njega odnosi, te da se smanji otpor prema nekim instrumentima IUOP koji bi se mogli smatrati preprekom za razvoj.

Aktivnosti koje su predložene za sprovođenje u okviru ove CAMP komponente su:

- a) **Obezbjeđivanje obuke, prvenstveno za institucije sa lokalnog nivoa (moguće teme uključuju, ali nijesu ograničene na: IUOP; CCA; SEA; ekonomski instrumenti, tehnike vrednovanja resursa; čistija proizvodnja; i integracija klimatskih promjena u planiranje); implementacija ovih aktivnosti podržaće aktivnosti planirane u okviru pod-komponente 2.2; i**
- b) **Kampanja za podizanje svijesti (uključujući aktivnosti za promociju IUOP Protokola kroz rad NVO-a, website, publikacije, organizaciju događaja kao što je Dan obale, itd.).**

Očekivani rezultati ove komponente biće obuke o IUOP instrumentima i komunikaciona/ kampanja za podizanje svijesti. Kampanja će biti usmjerena na implementaciju IUOP Protokola i imaće kao ciljnu grupu opštu populaciju, ali sa posebnom podgrupom aktivnosti za mlade. U okviru ove komponente biće postavljen websajt CAMP-a Crna Gora i objavljene druge informacije i promotivni materijali.

6. Kontrola i smanjenje zagađenja

Prema postojećim informacijama, zagađenje je ozbiljan problem u nekim obalnim/ morskim područjima. Komunalne otpadne vode i otpad, industrija i pomorske aktivnosti su identifikovani kao glavni uzročnici i izvori koji doprinose ovom problemu. Nacionalni akcioni plan-NAP (za kopnene izvore zagađenja) je pripremljen, a postoje i tekući projekti čiji je cilj da smanje pritiske od otpadnih voda i otpada. Određeni koraci su preduzeti i da bi se počeo rješavati problem operativnog zagađenja sa brodova, iz luka i brodogradilišta, a usvajanje plana za djelovanje u hitnim situacijama (da bi se odgovorilo na zagađenja sa plovila u slučaju incidenata) predstoji u skorije vrijeme.

Imajući u vidu izraženi interes Ministarstva turizma i zaštite životne sredine da se u CAMP uključe i neke konkretne inicijative u cilju kontrole i smanjenja zagađenja, kao i postojeću situaciju u Boki, predloženo je da se sledeća aktivnost sprovede u okviru ove CAMP komponente:

- a) **Priprema fizibiliti studija i studija procjene uticaja na životnu sredinu za rješenja za tretman otpadnih voda za Perast i Risan (opština Kotor).**

Kroz ovu aktivnost će se obezbijediti **potrebna dokumentacija za utvrđivanje i eventualno sprovođenje adekvatnih rješenja za tretman otpadnih voda za pomenuta dva grada. Zavisno od ishoda fizibiliti studija, Ministrastvo turizma i zaštite životne sredine je zainteresovano da obezbijedi finansijsku podršku za PTOV, što bi moglo da doprinese dugoročnoj održivosti CAMP aktivnosti. Projektna dokumentacija takođe može olakšati napore da se prikupe dodatna sredstva kako bi se poboljšala infrastruktura za životnu sredinu u ovom dijelu obale.**